

Oh Dennenboom

Gekke rups

Zoals zo vaak liep ik op 1 juni 1998 weg bij de giromaat in het centrum van Haren. Zoals nooit eerder bogen mijn passen af en nam ik een kijkje op de 6 meter hoge Den die hier staat. Misschien was er wel een luizenplaag en zou ik wat zweefvlieglarven kunnen scoren. Helaas zag de Den er erg gezond uit en zaten er maar hier en daar groepjes bladluizen op. Wel zag ik een gekke korte rups. En inderdaad: dit bleek alsnog een zweefvlieglarve te zijn! Oranjebruingrijs met vele uitsteeksels, twee donkere korte buisjes achteraan en een aan de onderkant vochtige, spits toelopende kop als de uiterlijke kenmerken van deze fraaie made. Na een half uur kreeg het beestje een behuizing bestaande uit een klein terrarium met een dennentak met een vrij gering aantal slanke, grijze turbobladluizen (die onwaarschijnlijk hard over de naalden heen en weer kunnen rennen), en als extra een vliertakje met een kolonie trage, zwarte luizen.

Eten bij toeval

Op de Den doet het beestje niks en ik zet 'm dus over op het vliertakje zo, dat ie de luizen bijna niet kan missen. Op onnavolgbare zweefvliegmadenwijze botst de larve inderdaad tegen de kolonie en zuigt rustig de eerste twee luizen leeg die de pech hebben aan zijn snuit te blijven hangen. Iedereen die wel eens een zweefvliegmade, bijvoorbeeld van *Episyrphus balteatus*, heeft zien eten verbaast zich erover dat ze nog luizen binnenkrijgen. Meestal maait de made er 10 van het blad voor er schijnbaar toevallig een luis terecht komt aan de spitse snuit die dan maar 'ach-ja-waarom-ook-niet' leeggezogen wordt.

Het kan echter anders. De Dennenmade zit nu stil op de vlier met z'n snuit half in de luizenkolonie. Ik besluit een dennennaald met daarop een snelle grijze Dennenluis bij de kolonie te houden. De made richt ogenblikkelijk de snuit op en slaat toe als een bidsprinkhaan. De luis plakt aan de vochtige kop. Als deze luis is verwerkt - de made gebruikt de stekels op z'n toekomstige borststuk om de lege huls van zijn kop de krabben - bied ik opnieuw een luis aan. Deze luis heeft aanvankelijk meer geluk en komt op de rug van de made terecht. De made weet de luis echter goed te vinden en pakt hem met een bliksemsnelle kromming van zijn lichaam. De made eet dan weer een vlierluis en daarna weer een dennenluis, die weer snel en gericht wordt gepakt. Blijkbaar is de made zeer goed in staat om deze dennenluizen te ruiken, en hebben de luizen ondanks hun voor luizenbegrippen formidabele snelheid nog een behoorlijke kans slachtoffer te worden. Op dit moment wordt me ook duidelijk hoe de zweefvlieg zou kunnen leven op een tak met weinig en ook nog hardlopende luizen: de made walst een naald op, en de luizen kunnen nergens meer heen.

Rust

Dit idee kan ik echter niet te zien krijgen want zowel made als ik hebben even genoeg van het spel. 's Avonds zit de made stil op 5 cm van de vlierluiskolonie. En de volgende ochtend blijkt de made gepoept te hebben. Bladluisetende zweefvliegmaden ontlasten zich dit maar drie keer in hun leven, namelijk voor elke vervelling. Dus dat betekent dat de made van af nu niet meer eet en een goed plekje zoekt voor de vervelling tot derde stadium, of om te verpoppen, of in diapauze (=rust) te gaan om zich later te verpoppen.

Op zoek

Op de derde dag zit het diertje op de bodem onder een stuk karton. Hij kan zich nog bewegen na irritatie met een naald (ja gemeen he) maar kruipt niet weg. Op de vierde dag zit de made 's middags op een andere plek op het karton. Midden in de nacht kruipt de larve rond onderop het deksel; er is veel condens ontstaan en hierin zijn op de ochtend van de vijfde dag vele kruipsporen te zien. De larve heeft een kleine twee meter afgelegd. 's Ochtends zit de larve onder een stuk karton. Die middag vier dagen na de vangst op de Den zit het beest nog op dezelfde plek. Nog een dag later is de larve eenkleurig donker geworden en is van vorm veranderd: waar eerst het breedste deel vrijwel achteraan zat en het dier spits toeliep tot de kop, zit het breedste deel nu voor het midden en is de spitse vorm sterk afgerond. En tot vandaag, 28 januari 1999, ligt het diertje er zo bij.

Welke soort vlieg?

Met behulp van de ROTHERAY kwamen Bastiaan en ik uit op een *Didea* of een *Dasysyrphus* soort. Allebei leuk in de dorpskern van Haren. Vermoedelijk is het een *Dasysyrphus*, en dit houdt in dat ik hoogst waarschijnlijk de volwassen vlieg pas in mei 1999 zal kunnen bewonderen. En het is maar de vraag of de omstandigheden goed genoeg zijn in mijn kamer om een zweefvliegpop een jaar in leven te houden. Ik wacht in spanning.

En welke luis?

Ik beschik sinds zeer kort over een determinatiewerk voor gevleugelde bladluizen. (met zeer veel dank aan Jacomijn Prinsen) De determinatie van de Dennenluizen viel nog alles mee. De slanke, hardlopende luis bleek zoals ik gehoopt had een erg karakteristieke soort te zijn uit een kleine groep. En wel *Schizolachnus pineti*, die in de Voorlopige Atlas genoemd wordt als enige prooi van *Didea intermedia*. Echter op de Den bleek nòg een, veel plompere, luizensoort voor te komen; ik kwam uit op *Betulaphis quadritubellaria*, maar deze determinatie lijkt me erg twijfelachtig. Helaas weet ik nu niet of de tweede soort ook gegeten werd.

Figuur 3 *Didea* larf (foto uit Rotheray)

Ga tot de luizen

Welke rol de luizen innemen in de ecologie en verspreiding van bladluisetende zweefvliegen is op dit moment voor het overgrote deel nog onbekend. Veel van de beschikbare informatie staat in de soortteksten in de Voorlopige Atlas.

Het is van belang om de luizen die je bij een zweefvliegjarve vindt te bewaren in 70% alcohol.

Verzamel dan veel luizen van verschillende stadia, liefst ook gevleugelde. In een volgende nieuwsbrief hopelijk meer over luizen en hoe je ze gedetermineerd krijgt. Als alle ZP-deelnemers de routine ontwikkelen om luizenkolonies te checken op zweefvliegjarven, de jarve op te kweken en de luizen te verzamelen, dan kunnen de komende tijd vele nieuwtjes verwacht worden!

Bart Achterkamp

Literatuur

ROTHERAY, G. E., 1993. Colour Guide to Hoverfly Larvae (Diptera, Syrphidae). - Dipterists Digest No.9

TAYLOR ET AL., 1981. part II. A handbook for the rapid identification of alate aphids of Great Britain and Europe.